

Bartnicka, Kalina

"Histoire de l'education", No No 34,
35-36, 1987 ; 37, 38, 39-40, 1988 ; 41,
1989 : [recenzja]

Rozprawy z Dziejów Oświaty 33, 256-258

1990

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ilustracyjny, który posiada znaczny walor poznawczy. Wzorem innych periodyków zachodnich omawiany rocznik podaje też całostronicowe informacje o ukazaniu się i zawartości najnowszych i ważniejszych książek i czasopism historyczno-oświatowych.

Na koniec godzi się i to podkreślić, iż prezentowany rocznik obok walorów naukowych posiada tę osobliwość, że

jest edycją bodaj unikalną, a więc pionierską w zakresie dziejów edukacji rolniczej. W ten również sposób wkład badawczy i edycyjny Francji na tle znacznego dorobku w tej dziedzinie innych krajów, w tym także Polski, znajduje nowy i interesujący wyraz.

Leonard Grochowski

„HISTOIRE DE L'EDUCATION”, Paris, N°N°: 34, mai 1987; 35—36, septembre 1987; 37, janvier 1988; 38, mai 1988; 39—40, septembre 1988; 41, janvier 1989; ss. 134, 138, 146, 158, 180, 196.

Z sześciu zeszytów „Histoire de l'Education”, które ukazały się między majem 1987 a styczniem 1989, dwa (noszące numery podwójne), są kolejnymi tomami bibliografii historii wychowania we Francji. Numer 35/36 obejmują tytuły opublikowane w roku 1984 (z uzupełnieniami za lata poprzednie), a numer 39/40 — tytuły z roku 1985. Zeszyty bibliograficzne, jak zwykle, grupują dane o wydawnictwach w działach: Instrumenty pracy i badań; Aspekty teoretyczne i ogólne; Edukacja generalnie; Dziedziny edukacji: umiejętności i wiedzy; Przyuczenie do zawodu i kształcenie pozaszkolne; Organizacja i instytucje szkolne; Personel szkolny; Metody i techniki nauczania; Środowisko i życie szkolne; Aspekty społeczne systemów edukacyjnych. Tomy zaopatrzone są w indeksy: autorski, osób i geograficzny. Do numeru 39/40 dołączono spis zawartości „Histoire de l'Education” za pięcioletnie 1984—1988. Pozostałe zeszyty recenzowanego czasopisma zawierają artykuły przeglądowe lub propozycje badawcze, noty recenzyjne i recenzje, kronikę i anonse wydawnicze. W numerze 34 opublikowano, rzadkie w tym czasopiśmie, materiały o charakterze źródłowym: M. Charle i Ch. Delange, *La campagne électorale du Lucien Febvre au Collège de France, 1929—1932. Lettres à Edmond Faral*.

Przegląd dwuletniej produkcji „Histoire de l'Education” oraz piśmiennic-

twa na tematy historii wychowania we Francji w latach 1984 i 1985 prowadzi do wniosku, że Francuzi mają sporo kłopotów z określeniem pola badawczego tej dyscypliny. Gwoli ścisłości należy dodać, że kłopot ten jest w tej chwili znamienny dla wszystkich większych środowisk zajmujących się badaniami dziejów edukacji. Próba wyzwolenia się z ram tworzonych przez tematy dotyczące edukacji szkolnej i zwrócenia się ku tzw. społecznej historii wychowania, doprowadziła do zacierania się granic dyscypliny.

Widać to wyraźnie przede wszystkim w tomach bibliograficznych. Wrażenie jest tym silniejsze, że ani lata objęte bibliografią, ani daty publikacji pozostałych numerów czasopisma nie zachaczą o okrągłe rocznice lub bulwersujące ogół badaczy kierunki poszukiwań, a więc mamy do czynienia z przeglądem spokojnego nurtu wydawnictw i badań. Tym bardziej dostrzegalne jest rozpraszanie się zainteresowań francuskich historyków edukacji, którzy często zbaczają ku pograniczom dziejów edukacji z historią etnografii, socjologii, kultury, obyczaju, medycyny *etc.* Brakuje tematów i prac syntetyzujących badane zagadnienia i ujmujących je z punktu widzenia historii wychowania i oświaty.

Można zaufać paniom M. Sonnet i I. Havelange, autorkom tomów bibliograficznych, że wszystkie zanotowane

pozycje są pożyteczne dla historyków wychowania. Trudno jednak zakwalifikować jako prace z dziejów edukacji problemy badań nad narodzinami i rozwojem „secteur tertiaire en France: les employés des PTT sous la IIIe République” (poz. 1264, nr 35/36) albo badania nad klasą pracującą Paryża w latach 1871—1914 (poz. 1263, jw.). Podobne wątpliwości budzą artykuły i referaty związane z problemami tytułów i nazwisk (np. poz. 1224, nr 39/40, na temat nazwisk męskich w Morlaix w pierwszej połowie XVI w.). Nie ma tam zresztą nawet wyjaśnienia, które powinny historykom edukacji wskazać, dlaczego umieszczono pozycje spoza danej dyscypliny, jeśli mają one rzeczywiste istotne znaczenie dla jej badaczy. Tytuły tomów bibliograficznych — poza tymi usterkami naprawdę starannie zrobione i bardzo pożyteczne — są przecież jednoznaczne: *Bibliographie d'histoire de l'éducation française*.

Z recenzowanych dwóch tomów bibliograficznych wynika, że nastąpił rozkwit prac nad związkami spraw edukacyjnych z problematyką religijną, zakonów nauczających, Kościoła. Nr 39/40 przynosi sporo informacji o zespołach źródeł znajdujących się w archiwach kościelnych i zakonnych. Nie wygasa zainteresowanie francuskich historyków edukacji zagadnieniami edukacyjnymi XVIII wieku, a zwłaszcza wielkimi projektami edukacyjnymi wieku Oświecenia. Coraz silniej rozwija się nurt badań nad zagadnieniami życia i śmierci, narodzin, okresu wczesnego dzieciństwa. Omawiane są one nie tylko w kontekście ogólnokulturalnym i socjologicznym, ale przede wszystkim medycznym.

Tomy bibliograficzne pokazują też zainteresowania, i to wzajemne, oraz współpracę francuskich historyków wychowania z Anglikami, Amerykanami, Niemcami i Włochami. Uderza to zwłaszcza, gdy przegląda się noty omawiające wydawnictwa pokonferencyjne. Z krajów Europy Środkowo-Wschodniej najwięcej kontaktów z Francuzami utrzymują Węgrzy. Jeśli chodzi o preferencje badań nad poszczególnymi epokami hi-

storycznymi, wydaje się, że wzrasta zainteresowanie i ilość prac poświęconych ostatniemu półwieczu.

Rozrzut tematyczny prac uwzględnianych przez bibliografię i proporcje pomiędzy poszczególnymi działami prac związanych z dziejami edukacji dosyć dobrze pokazuje analiza ilościowa danych. W tomie za rok 1984 uwzględniono ogółem 1306 pozycji, a w tomie za rok 1985 — 1287 pozycji. Z tego, jeśli nie brać pod uwagę katalogów, inwentarzy *etc.* informacji generalnych, na zagadnienia teoretyczne i ogólnoedukacyjne przypadło, odpowiednio, 223 i 306 pozycji, na poszczególne kierunki kształcenia i wychowania oraz na problematykę edukacji pozaszkolnej — 230 i 216 pozycji, na sprawy instytucji szkolnych, organizacyjne, nauczycielskie, metodyki — 464 i 404 pozycje, a na zagadnienia społecznych uwarunkowań oświaty i środowisko społeczne szkół — 227 i 190 pozycji.

Okazuje się, że zespół współpracowników „Histoire de l'Éducation” jest świadomy negatywnych skutków rozpraszania wysiłków i zainteresowań badaczy i od dawna przygotowuje propozycje badawcze stanowiące pewną przeciwwagę dla zbyt rozmywających dyscyplinę historii wychowania zainteresowań „pogranicznych”. Następuje jakby ponowne położenie większego nacisku uwagi na luki i możliwości badawcze tkwiące w najbardziej tradycyjnym terenie badawczym — w szkolnictwie. Oczywiście w nieco odmienny niż poprzednio sposób już wcześniej zwracano uwagę np. na sprawy podręczników szkolnych. W numerze 34 A. Chopin dokończył już wcześniej (w nr 29) omawiane zagadnienie sytuacji prawnej i dystrybucji podręczników szkolnych.

Numer 37 prezentuje wprawdzie artykuły przeglądowe o dosyć dużym rozrzucie tematycznym: historia orientacji zawodowej — F. Danvers, oświata dorosłych — C. Lelièvre, historia ciała ludzkiego w wychowaniu — Y. Ripa, ale już numery 38 i 41 przynoszą bardzo zwarty blok ciekawych propozycji. Kierują zainteresowania czytelników

i badaczy ku historii dyscyplin i przedmiotów nauczania.

Blok tematyczny historii przedmiotów nauczania został zaanonсовany przez P. Gaspard w numerze 38 recenzowanego czasopisma. Zasygnalizował cykl rozpraw będących rezultatami zaawansowanych już prac w Service d'Histoire de l'Education Instytutu Narodowego Badań Pedagogicznych, który jest wydawcą „Histoire de l'Education”. Przypomina, że czasopismo od dziesiątków lat przygotowuje bazę do badań dziejów przedmiotów nauczania i traktuje ten kierunek jako bardzo ważny dla wszystkich nauczycieli. P. Gaspard proponuje, aby ujmować historię przedmiotów nauczania nie jako „odbicie, nośnik lub uproszczony obraz” idei i wiedzy funkcjonujących w ogóle w społeczeństwie, lecz jako integralną całość będącą autonomicznym wytworem szkoły — środowiska specyficznego, złożonego, w którym kompleksowo współdziałają różnorodne czynniki (s. 5). Przyczyni się to do podniesienia znaczenia historii wychowania jako „najlepszej z propedeutyk pedagogicznych”, która może dawać odpowiedzi na wiele pytań w zakresie praktyki szkolnej i która bardzo rozszerza horyzonty nauczycielskie.

W numerze 38 J. Hébrard prezentuje rozprawę o przekształcaniu się wiedzy elementarnej w przedmioty szkolne, od czasów renesansu. Pokazuje przekształcanie nauczania umiejętności pisania — konieczności zawodowej urzędników i kupców — w przedmiot nauki szkolnej. Omawia związek katechizacji z alfabetyzacją społeczeństw europejskich. W tym samym numerze A. Chevrel zajmuje się dziejami dyscyplin szkolnych jako polem badawczym: omawia stan badań i literatury przedmiotu (we Francji), zakres pojęcia, jego związki z gałęziami wiedzy, którym odpowiadają poszczególne przedmioty szkolne, zależność praktyczną i teoretyczną od wiedzy pedagogicznej. W ostatnim zaś numerze „Histoire de l'Education” B. Belhoste omawia główne cechy przedmiotów ścisłych w programach szkół średnich we Francji od końca wieku XVIII do wybuchu pierwszej wojny światowej. Nauczycielom matematyki w szkołach wyższych poświęcona jest rozprawa H. Gispert. Omawia ona sytuację nauczania i kadry profesorów matematyki w szkolnictwie wyższym w okresie 1860—1900, to jest w latach dramatycznego skoku w rozwoju uniwersytetów

Kalina Bartnicka